

בסוד עבדיך

דמית הדר כבוד הודך

❖ בס"ד ❖ גליון מ' ❖ פרשת לך לך תשפ"ג ❖ "למה תאמר יעקב" ❖ הנושא: מה ילמד אדם את בנו ויחיה ❖

הפטרת פרשת לך לך

"למה תאמר יעקב ותדבר ישראל.... בקדוש ישראל תתהלל" (ישעיהו מ' כ"ז - מ"א ט"ו).
כתב הלבוש (סו"ס תרס"ט), שמפטרין בה משום דכתיב "מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגליו" שדרשוהו רז"ל על אברהם אבינו כשהרג המלכים כדאי בתענית (כ"א).

ומבואר בהפטרה שאברהם אבינו הלך אחרי ה' לבדו בין כל עובדי האלילים, ובטח והאמין בה' בלב שלם, ובוה סלל את הדרך והנחיל הכח לזרעו, שגם בלכתם שנים רבות בחשכת הגלות בין האומות שמצירות ומתנכלות להם, הם נשארים סמוכים ובטוחים בה' שיחזקם וישמרם מכל הצוררים אותם ומצפים לגאולת עולם.

וכשישראל שאלו על מה באו עליהם כל הצרות והרעות, השיב להם הנביא "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל", הרי נסתרים דרכי ה' שבכוחו בורא הכל, "וקו" ה' יחליפו כח" שמחזק החולקים אחריו. ולעתיד לבוא ישפט כל הגוים, כמו שהגביה את אברהם למעלה מאיצטגנינות שלו, כדי להוליד את יצחק, ולנצח את ארבע המלכים, ע"י שהעפר והקש שהשליך עליהם נעשה לחרבות וחיצים, וכן החרבות וחיצים שהשליכו עליו נהפכו לעפר וקש, ומי עשה זאת ה' שהוא ראשון והוא אחרון, והגוים אפילו כשרואים נפלאות ה' ממשכיכם לחזק את פסיליהם, לעומת עם ישראל שה' מבטיח להם - בני בחירי אל תראו כי עמכם אני לאספכם ולתמוך בכם, ולעתיד לבוא הגוים יבושו ויכלמו, אבל תולעת יעקב תתחזק ותתגבר לשמוח בה' ולהללו.

"וקו" ה' יחליפו כח"

א"י במתני' (קידושין פ"ב), רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה, ויתפלל למוי שהעושר והנכסים שלו, שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות, שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות, אלא הכל לפי זכותו וכו'. וכתבו התוס' ד"ה "אלא הכל לפי זכותו", פירוש לפי מזלו - דבני וחיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא.

ובהמשך המשנה, רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ושאר כל אומנות אינן כן, כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורים ואינו יכול לעסוק במלאכתו - הרי הוא מת ברעב, אבל התורה אינה כן אלא משמרתו מכל רע בערותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בערותו מהו אומר (בהפטרה - מ"ל"א) "וקו" ה' יחליפו כח", בזקנותו מהו אומר (תהילים צ"ב ט"ו) "עוד ינובון בשיבה", וכן הוא אומר באברהם אבינו (חיי שרה כ"ד א') "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל", מצינו שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, שנאמר (תולדות כ"ו ה') "יעקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקתי ותורותיי".

מה שנחלקו ר' מאיר ור' נהוראי

כתב המהרש"א שמדברי ר' נהוראי מוכח שא"צ ללמוד אומנות, מדקאמר מניח אני כל אומנות שבעולם, ודלא כר' מאיר שלעולם ילמד את בנו אומנות קלה ונקיה, וצ"ע שבסדר המשנה משמע שלא בא לחלוק עליו אלא להוסיף על דבריו.

המלאכת שלמה (סוף קידושין) והשדי חמד (ח"ה עמ' 156) הק' עוד, שהרמב"ם (בהקדמת סדר זרעים פ"ח) כתב שרבי מאיר הוא ר' נהוראי, ובודאי א"א לומר דפליג על דברי עצמו.² ובפ"י זרע יצחק (לר' יצחק חיות - על המשניות) הוסיף להקשות מדברי ר' מאיר על דברי ר' נהוראי, שמצינו בדברי ר' מאיר שעניות ועשירות תלויין במזלו ולא לפי זכויותיו וכמו שביארו התוס', ומדברי ר' נהוראי מבואר שאינן תלויין במזלו אלא שבזכות התורה אדם אוכל משכרה בעוה"ז.

החילוק בין קודם מתן תורה ולאחר מתן תורה

ותי' הזרע יצחק דאי' בזה"ק (פ' פנחס), דהא דק"ל דבני ומזונא לאו בזכותא תליא אלא במזלא - היינו קודם מתן תורה, אבל לאחר מתן תורה אין מזל לישראל, לפי

שהוציאם הקב"ה מתחת המזלות לרשותו, והא דאמרינן גבי אברהם צא מאצטגנינות שלך דאין מזל לישראל, שאני אברהם אבינו דקיים כל התורה כולה, ואף קודם מתן תורה היה דינו כלאחר מתן תורה, ע"כ דברי הזוהר. וא"כ ר' מאיר לא פליג על ר' נהוראי, והא דבמזלא תליא - היינו קודם מתן תורה, ולאחר מתן תורה אין מזל לישראל ובזכות התורה אדם אוכל משכרה בעוה"ז, ובוה מבואר מה שהסמיך התנא דברי ר' נהוראי למה שאברהם אבינו קיים כל התורה עד שלא ניתנה, שהוא כדי ליישב מה שה' בירך את אברהם בכל, וזכה לעושר ולבנים נגד מזלו - אף שהיה קודם מתן תורה, והיינו משום שקיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה, והוי כמתן תורה פרטית שלו, ולכן הוציא הקב"ה מתחת המזלות לרשותו.

ויש להקשות על דבריו, דאם לאחר מתן תורה כל ישראל אינם תלויים במזל, ובזכות התורה אדם אוכל משכרה בעוה"ז, א"כ ר"מ עבור מי אמר שלעולם ילמד אדם את בנו אומנות קלה ונקיה, ושאין אומנות שאין בה עניות ועשירות והכל לפי זכותו, וכי ניתן לומר שר' מאיר איירי קודם שניתנה תורה או עבור הגוים שלא קבלו התורה, וע"כ דחוק לומר שכל ישראל לאחר מתן תורה לאו בזכותא תליא אלא במזלא.

"לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך"

א"י בברכות (נה.י), "ואספת דגנך" מה ת"ל לפי שנאמר (יהושע א' ח') "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך", יכול דברים ככתבן ת"ל "ואספת דגנך" הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל, ר"ש בן יוחאי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח - תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים וכו', אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן - כרשב"י ולא עלתה בידן.

כתב הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל), ולא שבת לוי בלבד - אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשה האלוקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים. ובח"י מרן ר"י הלוי (ע"ה"ת - פ' חיי שרה) האריך לבאר, שרשב"י לא הותר לבטל מת"ת אפילו שעה אחת, והקרא ד"ואספת דגנך" היינו ע"י אחרים, ולר' ישמעאל נאמר בהך קרא "ואספת דגנך" התיירא לבטל מלימוד שבביל עסק דרך ארץ, ובגמ' משמע שהלכה כר' ישמעאל דהנהג בהן מנהג דרך ארץ, דהא אביי אמר הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידן ומשמע שכן הלכה, אולם אע"פ כן גם המידה של רשב"י מידה היא, ואם בא איש מכל באי עולם להתנהג במידה זו - אינו צריך לשום דבר בעוה"ז, כי ה' יספק לו כל צרכיו בלי שום השתדלות מצידו כלל.

וכתב הגרי"ז בשם הגר"א, שגמ' זו הוא מקורו של הרמב"ם, והיינו שאע"פ שהלכה כר' ישמעאל הנהג בהם מנהג דרך ארץ,³ מ"מ מי שהבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו, רשאי להתנהג במידה של רשב"י ולקיים "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך" בלי שום השתדלות מצידו כלל, ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, ומה שנאמר "ואספת דגנך" היינו ע"י אחרים.

והאריך הגרי"ז דר' מאיר ור' נהוראי השנויים במשנתנו - אזלי בשיטת רשב"י ור' ישמעאל, שר' מאיר סובר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות קלה ונקיה - היינו מידת ר' ישמעאל דהנהג בהם מנהג דרך ארץ, ודברי ר' נהוראי איני מלמד את בני אלא תורה - היינו מידת רשב"י "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך", ועל כן לא קשה ממה שר' נהוראי הוא ר' מאיר, ששניהם מתאימים זה עם זה, ומידת ר' מאיר הוא לכל העולם, ומידת ר' נהוראי הוא למי שהבינו מדעו להבדל ולעמוד לשרת לפני ה'.

וביאר הגרי"ז (לעין מש"כ הזרע יצחק), שבוה ניחא הסמיכות במתני' - מה שאברהם אבינו קיים את כל התורה עד שלא ניתנה, למה שמצינו שאברהם אבינו

וכל זה לפי גירסת הגמ' שלפנינו, אולם רבינו נחנאל גרס שר"מ היינו ר' מייאשא ורבי נהוראי הוא ר"א בן ערך, ובתורת חיים (עירובין י"ג:) האריך להוכיח שכן הגירסא האמתית, ולפ"י לא קשה כלל, וע"י שו"ת נודע ביהודה (יו"ד סי' קנ"א) במה שמבאר הגירסאות בגמ'.
ובה"י ר' משה אויש (על הנוב"ל), יישב בוה מה שבברייתא (סנהדרין צ"ט.) איכא כמה פירושים בפסוק "כי דבר ה' בוה", והביא דברי ר"מ ודברי ר' נהוראי, והוא דומיא דמתני' בקידושין, וע"י שדי חמד (שם) שהביא עוד מקומות שנחלקו ר"מ ור' נהוראי.

1 "וקו" ה' יחליפו כח" - נהגו לקרוא "קו"ז" הו"ו"ד בצירי, וכדברי הרד"ק והמנחת שן (כאן מ' ל"א, ובתהילים ל"ז ט"ו), לעומת כן בתהילים "קו"ז" ה' המה יירשו ארץ", וכן הגירסא בכתר ארם צובא.
אולם המנחת שן (בתהילים) נקט, שממה שהאבן עזרא בתהילים כתב שו"ד תחת הוא"ו, ועל אותו שבישעיה לא כתב מאומה, נראה שהוא סובר בהיפך - בתהילים "קו"ז" ובישעיה "קו"ז". ויש שנהגו בהפטרה לכפול פסוק זו ולקרוא פעם א' "קו"ז" ופעם ב' "קו"ז".

2 ע"י בח"י מרן ר"י הלוי (פ' חיי שרה), שהק' מהא דבגמ' (עירובין י"ג:) מבואר שר"מ היינו ר' נהוראי.

